

Xavier Montanyà (Barcelona, 1961) ha consagrat la trajectòria professional al periodisme d'investigació. Va començar amb el llibre 'La torna de la torna. Salvador Puig Antich i el MIL' i ara reapareix amb 'Memòria negra', un documental sobre el colonialisme espanyol a Guinea durant el franquisme, que retrata un capítol de la història convenientment silenciada.

“El colonialisme espanyol va amputar políticament i culturalment Guinea”

El periodista Xavier Montanyà, autor d'un llibre de renom sobre Salvador Puig Antich, ara ha elaborat un documental sobre l'explotació de Guinea per part del franquisme.

Guinea Equatorial. Àfrica Central. Ex-colònia espanyola i estat independent des del 1968. Al nord, el Camerun; al sud, el Gabon; i a l'oest, el golf de Guinea. I, entre frontera i frontera, mig milió d'habitants que viuen sota la dictadura camuflada de Teodoro Obiang, un militar que, des del 1979 i a força de malvendre els recursos naturals del seu diminut país —especialment, el petroli—, s'eternitza

en el poder amb el consentiment dels països occidentals. A l'aspecte que presenta avui Guinea (43 anys d'esperança de vida, baixa alfabetització i milers de persones exiliades i perseguides), hi ha contribuït molt la condició de colònia espanyola que va tenir durant quatre dècades. El franquisme hi va desplegar un colonialisme basat en la redempció del “infidels pobles negres”, la negociació dels costums propis i

una explotació econòmica amb moltes implicacions polítiques. Tots aquests aspectes són presents al documental *Memòria negra*, de Xavier Montanyà. Amb aquest treball, el periodista insisteix a investigar un capítol silenciada de la història espanyola, com ja va fer amb *Granados et Delgado. Un crime legal*, sobre dos anarquistes assassinats pel règim, o amb *Joan Peiró i la justícia de Franco*.

—Què és *Memòria negra*?

—En primer lloc, és un documental que explora un tema molt desconegut: el colonialisme franquista a Àfrica en el moment culminant. Interessa perquè a la transició fou un dels temes que quedaren completament silenciats i ignorats. El documental pretén recuperar aquesta memòria, explicar un capítol molt desconegut. Hi ha importants polítics franquistes, com ara Fraga, Herero de Miñon i Carrero Blanco molt implicats en els fets. En segon lloc, *Memòria negra* mostra com a Guinea es podia veure el franquisme en estat pur si a Espanya feien allò que els donava la gana, a l'Àfrica encara més. Allà es pot apreciar el seu deliri utòpic feixista i imperialista perquè és on millor el poden posar en pràctica: el nacionalcatolicisme, la Falange... Finalment, hi ha països, com ara Portugal o França, que han fet anàlisis sobre el colonialisme i què se n'ha fet de les seves colònies. Són països més oberts a investigar la pròpia història. Ací pesen molt els quaranta anys de dictadura. Investigant i analitzant és com podem trobar pistes sobre la destrossa cultural i política que vam exercir i l'econòmica que encara exercim.

—Què us incita a investigar aquest tema? No és el primer treball d'investigació història que feu...

—Dec ser una miqueta *roig*... Seriosament, també es deu al fet que part de la meua família va patir la repressió

política. I quan va arribar la democràcia, un esperava que es possessin les cartes sobre la taula, que s'expliquessin... i en molts casos no va passar. La transició va fer molts pactes de silenci o va deixar pel camí moltes coses per explicar.

L'any 94, quan vaig fer el reportatge sobre Granados i Delgado, cap televisió d'ací no va voler posar-hi ni cinc, i al final ho va pagar el canal Arte francès. França ho va emetre a les 8 del vespre i TVE, un any després, a les 2 de la matinada.

—**Siga com vulga, anem curts de memòria històrica...**

—Anem curts d'una anàlisi crítica de la memòria històrica.

—**Com va ser el rodatge del documental, tenint en compte que el govern de Guinea no us va autoritzar a entrar al país?**

—Jo volia filmar el país, però com que ens ho van negar, la solució va ser rodar escenes al Camerun, en una zona fronterera. Per tant, el material que apareix sobre Guinea procedeix tot dels arxius. Els documentals de propaganda són molt interessants, pel tipus de filmació i per la veu en off, que explica millor que res com pensaven els colonitzadors. Per exemple, hi ha les imatges de Setmana Santa, amb els guineans amb el capitost, i una veu en off que és impagable, i que diu coses com ara: "Queremos hombres que hablen en nuestro idioma." Totes aquestes coses expliquen més bé que cap el colonialisme espanyol a l'Àfrica, però també el franquisme mateix.

La part més difícil del documental, de totes maneres, ha estat la investigació als arxius oficials, que en allò relatiu a Guinea són un desastre absolut. Guinea va ser durant anys matèria reservada, de manera que els mitjans de comunicació no podien dir-ne res perquè molts polítics franquistes i gent relacionada amb el règim hi tenien interessos econòmics. I després, amb el temps, se n'ha anat perdent l'interès.

—**Quin és el paper d'Espanya a Guinea durant l'època franquista?**

—Com tots els països colonials, Espanya va allà a explotar els recursos. La colonització és explotació econòmica. I després, com que és un país tropical, s'hi instal·len tan bé com volen i intenten imposar-los la ideologia del

règim. Perquè al costat de l'empresari hi va un capellà, el falangista de torn, els militars... Per tant, l'explotació econòmica porta associada la negació de la cultura pròpia.

—**Al reportatge es diu que la funció d'Espanya allà era "redimir aquelles pobres gentes primitives". Quins són els instruments que es fan servir per a "redimir-los"?**

—L'estratègia és, bàsicament, canviar al nen africà la realitat en què viu. Redimir significa destruir el passat d'on ve, negar-li aquell passat i imposar-li una nova ideologia.

—**Quin paper hi va tenir, l'Església, en tot aquest procés?**

—Un paper fonamental en la transformació d'aquestes cultures. Eliminen les seves tradicions, se'ls fa creure en una sol déu... [Francisco] Macías, el primer president electe i després un

"Guinea era com un feu de Carrero Blanco, que distribuïa les llicències d'explotacions agràries entre els qui li queien bé"

dictador, odiava els colonitzadors, però és curiós que acaba imitant aquell que odien. Macías torna allà completament boig, com més presidents, perquè Espanya li fa una estafa: li diuen que li donaran uns crèdits perquè pugui fer anar el país endavant, i en realitat no ho fan. Aquesta traïció porta el país a la ruïna, la misèria i la dictadura. Macías odiava Espanya, però, en el fons, volia ser com Franco. Ell tota la vida havia vist aquesta forma autoritària de governar.

—**Al documental expliqueu que hi hagué dirigents franquistes que van aprofitar l'avinentsa per fer-hi bons negocis. I d'això quasi no se n'ha parlat...**

—Guinea era com un feu de Carrero Blanco i de la marina. I Carrero distribuïa les llicències d'explotacions

agràries entre la gent que li queia bé, que era gent de dretes, jerarques, burgesos —també hi havia molts catalans, s'ha de dir. El negoci era rodó perquè després l'estat espanyol els comprava la fusta, el cacau i el cafè a preus superiors al del mercat internacional. És a dir, que l'estat espanyol com a tal hi perdia, però Carrero i els seus amics s'enriquien. I això, fins i tot, consta en un document franquista del Ministeri d'Hisenda d'abans de la independència, on s'investiga la qüestió i s'admet que allò era un mal negoci per a Espanya. Per això es va silenciar tant. Al documental també hi apareix Manuel Fraga, que en aquell temps era ministre i que tenia la missió de maquillar el paper d'Espanya davant la comunitat internacional.

—**Quina herència deixa Espanya?**

—Tota la cultura franquista, el nacionalcatolicisme... Durant un segle silencien les seues creences pròpies, cultures i tradicions, i tot això els deixa com amputats, culturalment i políticament, fins avui. Després de Macías arriba Teodoro Obiang, que és igual de dictador que ell i que no ha fet res per la cultura i l'educació de Guinea.

—**En quina mesura avui Espanya és responsable de la situació de Guinea, amb un dictador com Obiang anquilosat al govern?**

—Des que van aconseguir la independència, Espanya no és directament responsable de res. Ara bé, Espanya sempre ha mantingut relacions amb Teodoro Obiang, que ha estat denunciat per Amnistia Internacional per tortures, desaparicions, judicis sense garanties legals... No és una democràcia, és una dictadura dissimulada, però Espanya i més països com els Estats Units continuen mantenint-hi relacions perquè Guinea és immensament rica en petroli. I així com a l'Iraq la paraula *democràcia* els va donar molt de marge per a eliminar Saddam Hussein, ací continuen dient que Guinea va camí de la democràcia i que és un país amb molt bones intencions, tot i que no és cert. Entre l'any 2000 i el 2004, la producció de petroli es va quadruplicar. I l'esperança de vida va baixar de 49 anys a 43. Amb això ja està tot dit.

Violeta Tena